

Czytanie ze zrozumieniem

Istota czytania polega na rozumieniu tego, co się czyta!

Rozumieć coś, to znaczy wiązać znaki, wyrazy, gesty z określonymi wyobrażeniami, pojęciami, sądami.

Zacznę od badań J. W. Dawida, który pokazując dzieciom obrazki pytał, co one przedstawiają.

Na podstawie tych badań wyróżnił trzy stopnie rozumienia obrazków:

I stopień: osoba badana poprzestaje na wyliczeniu przedmiotów, przy czym rozumienie ogranicza się do rozpoznania pojedynczych przedmiotów bez wnikania w ich związek;

II stopień: osoba badana zaczyna dopełniać z wyobraźni to, co widzi;

III stopień: osoba badana ujmuje temat, myśl obrazka.

Podobnie jest z czytaniem. Proces rozumienia treści czytanego materiału rozwija się w czasie, przebiega stopniowo w kierunku od opracowania graficznej postaci informacji na poziomie fonologicznym bądź leksykalnym, poprzez morfologiczną, syntaktyczną i semantyczną jej strukturyzację, aż do interpretacji znaczenia. Początkowo dzieci rozumieją poszczególne zdania bez integrowania ich treści ze zdaniami sąsiadującymi, nie tworzą jeszcze spójnej myślowej interpretacji czytanego tekstu. Rozumienie przychodzi w następnej kolejności poprzez stopniowe doskonalenie sprawności semantycznych (analiza znaczeń wyrazów), które umożliwiają integrację poszczególnych informacji w spójną reprezentację tekstu.

A zatem proces rozumienia tekstu składa się z:

- rozumienie sensu wyrazów i zdań zawartych w tekście, rozpoznawanie elementów treści,
- poszukiwanie i wyjaśnianie związków rzeczowych i logicznych między elementami treści, ujęcie ich w pewną całość tak, aby można było odebrać komunikat w pierwszej warstwie tekstu,
- rozumienie komunikatu przekazanego w drugiej warstwie tekstu.

Sposób rozumienia tekstu zmienia się w miarę upływu czasu wraz ze wzrastającym doświadczeniem dziecka. Od rozumienia dosłownej warstwy tekstu do rozumienia informacji domyślnej, ukrytej w tekstach wielowarstwowych.

Wg Józefy Bałachowicz¹, uczniowie rozumieją każdy z dwu warstw tekstu na trzech różnych jakościowo poziomach.

---

¹ Bałachowicz J. Kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem. Warszawa 1989, s. 46-47.

Poziomy rozumienia pierwszej warstwy tekstu, wyrażające się w odpowiedzi na pytania dotyczące zdarzeń przedstawionych w tekście:

- konkretny – zachowanie bohaterów tłumaczone jest konkretnymi zdarzeniami w tekście, często słowami autora. Dzieci nie wychodzą poza przedstawione fakty,
- wyjaśniający – wyjaśniając zachowanie bohaterów, dzieci dopełniają tekst własnym doświadczeniem, nie odrywają tego wyjaśnienia od konkretnego bohatera czy zdarzenia z tekstu,
- wyjaśniająco-uogólniający – dzieci oceniają i wyjaśniają zdarzenia czy postępowanie bohaterów poprzez znane pojęcia czy normy. W efekcie przetworzenia informacji z tekstu i własnej wiedzy rozwiązują postawione przez autora zadanie.

Poziomy rozumienia drugiej warstwy tekstu:

- realistyczny – dosłowne trzymanie się tekstu, dzieci nie powtarzają całego opowiadania, lecz najistotniejszy wątek, nie rozpatrują go w świetle znanych pojęć, nie odkrywają nowych znaczeń intencjonalnie ukrytych przez autora,
- normatywny – poszukiwanie w rzeczywistych zdarzeniach nowych znaczeń, wyprowadzone normy są związane z przedstawionymi zdarzeniami,
- normatywno-uogólniający – ujmowanie „nauki moralnej” w kategoriach ogólniejszych, wyprowadzona norma jest oderwana od konkretnej warstwy tekstu.

Aspekty czytania ze zrozumieniem (wg Jadwigi Jastrzęb)²:

- czytanie dosłowne – odbywa się przez wydobywanie z tekstu jego bezpośredniego znaczenia. Czytelnika zapoznaje się z nieskomplikowaną fabułą tekstu napisanego prostym stylem, wiąże je z własnym doświadczeniem, i jeżeli zrozumiał to, co przeczytał, umie wykonać zadania, typu: *odpowiedz na pytanie, o czym była mowa w tekście? Powtórz treść posługując się słowami zaczerpniętymi z tekstu?*
- czytanie interpretacyjne – polega na wydobywaniu i wyjaśnieniu sensu utworu na podstawie analizy całego tekstu czytając „między linijkami”. Czytelnik potrafi wyciągnąć wnioski, znaleźć związki przyczynowo skutkowe, przewidzieć bieg zdarzeń, akcji, wyjaśnić motywy postępowania, opisać życie wewnętrzne, cechy osobowości, wskazać

---

² Jastrzęb J.: Pielęgnujemy umiejętność czytania ze zrozumieniem. „Wychowanie na co Dzień” 2006, nr 1-2, s. IV-VI

okoliczności. Przykłady pytań i poleceń: *Wyjaśnij znaczenie wskazanych wyrazów? Gdzie to może się odbywać? W jaki sposób się to wyraża?*

- czytanie krytyczne – ma na uwadze szukanie wartości, ustosunkowanie się do treści prawda-fałsz, objawianie swoich upodobań, odrzuceń, wyobrażeń, opinii, ocen na podstawie analizy i interpretacji. Czytelnik wnika w merytoryczne, etyczne kulturowe i logiczne aspekty treści, wyraża własne sądy, refleksje, konfrontacje, poglądy itp. Przykłady pytań: *czy to jest prawda? Co jest prawdziwe? Które zdanie jest prawidłowe? Co do siebie nie pasuje?*
- czytanie kreatywne (twórcze) – polega na konstruktywnym myśleniu i działaniu: uruchamia wyobraźnię, fantazję, emocje, pozwala tworzyć własne pomysły, obrazy i różne rozwiązania dostrzeżonych problemów, formułować nowe problemy, uzupełniać brakujące treści, kontynuować wątki, dostrzegać podobieństwa i różnice. Przykłady poleceń: *W czym treść jednego utworu jest podobna do treści innego (wskazanego) utworu? Uzasadnij i wymień np. takie same wydarzenia. Co wspólnego ma treść jednego tekstu z innymi (znanymi ci), np.: jaki jest cel? Jak inaczej mogłyby się potoczyć zdarzenia? Jak inne rozwiązanie akcji zmieniłoby sens utworu?*
- czytanie typu studyjnego – zyskuje największą przydatność w uczeniu się wszystkich przedmiotów szkolnego nauczania. Ma charakter informacyjny, polega na zapoznaniu się z treścią tekstu, zapamiętaniu jej i analizowaniu przez wybieranie określonych informacji.

„Obiektywne kryteria”, które pozwalają sprawdzić, czy dana osoba rozumie treści wg J. Pietera³ ()

- sformułowanie przeczytanej treści własnymi słowami w formie zdań zbudowanych inaczej niż w tekście,
- trafne łączenie nie stykających się lub nawet odległych informacji zawartych w lekturze,
- streszczenie,
- podanie myśli przewodniej tekstu,
- formułowanie twierdzeń w tekście domyślnie zawartych, czyli tzw. implikacji,
- różnorodne działania praktyczne dostosowane do treści zawartych w lekturze

Czynniki wpływające na udane czytanie z pełnym rozumieniem.

Tkwiące w dziecku:

---

³ Pieter J. Czytanie i lektura. Katowice 1967

- dostateczny zasób pojęć i doświadczeń życiowych dziecka,
- zasób słownictwa,
- dostateczna biegłość techniczna czytania (czyli rozróżnianie znaków graficznych – liter i ich przekład myśli),
- koncentracja uwagi (takie nastawienie, by dziecko nie odbiegało myślą od czytanego tekstu),
- pamięć.

Czynniki zewnętrzne:

- sytuacja, w jakiej znajduje się dziecko podczas czytania (hałas, odgłosy radia, telewizji, zabawa innych dzieci...- czynniki utrudniające skupienie się dziecka),
- stopień trudności tekstu.

Czynniki zewnętrzne w dużym stopniu zależą od nauczyciela i rodziców. Ćwiczenia na tekstach z niezrozumiałymi dla dziecka wyrazami powinny być poprzedzone wyjaśnieniami ich znaczenia.

Szybkie na osiągnąć przez wyćwiczenie takich umiejętności jak:

- wdrażanie do umiejętności rozumienia słów – zdań – akapitów – większych fragmentów,
- zwiększenie pola widzenia,
- koncentracja uwagi w czasie czytania.

Oprac.: Anna Zdunek

Literatura przedmiotu:

1. Bałachowicz J.: Kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem. Warszawa 1989.
2. Giedrońc M.: Czytanie ze zrozumieniem dla gimnazjalistów. Warszawa 2006.
3. Jastrząb J.: Pielęgnowujemy umiejętność czytania ze zrozumieniem. „Wychowanie na co Dzień” 2006, nr 1-2, s. IV-VI
4. Pieter J.: Czytanie i lektura. Katowice 1967.